

Stegeman: Belang & Bedoeling

Opdracht 1

Claim: Kritisch-constructief bewegingsonderwijs is het meest geschikte vakconcept om leerlingen voor te bereiden op een diverse en dynamische beweegcultuur

De Nederlandse lichamelijke opvoeding stond tot rond de Tweede Wereldoorlog sterk onder invloed van opvattingen uit Scandinavië, Duitsland en Oostenrijk. Hoewel de oriëntatie op ontwikkelingen in (West-)Duitsland nadien bleef, zij het in afnemende mate, richtte de ALO-Tilburg zich tot het eind van de jaren zeventig op de Oostenrijkse school.

De aanvankelijke invloeden vanuit de Scandinavische en Duitse 'stelsels', hoe verschillend ook, stemden overeen waar het gaat om de interpretatie van het menselijk lichaam: dat werd opgevat als een object, te begrijpen en te controleren vanuit mechanische en biologische wetten. Deze interpretatie leidde tot een ideologie waarin het schoolvak lichamelijke opvoeding - die naamgeving is niet toevallig - werd verantwoord vanwege de lichaamsvormende en normaliserende effecten die door lichaamsoefeningen of door bewegen (zouden kunnen) worden bewerkstelligd, zoals bewegingsvorming, houdingsvorming, spierkracht, lenigheid en uithoudingsvermogen. Daarnaast beoogde het vak compensatie te bieden voor de bewegingsarmoede binnen de school en voor de belevings- en vormingsarmoede bij de 'cognitieve leervakken'.

De 'Oostenrijkse School' zoekt aansluiting bij de Reformpedagogiek en streeft dus naar het aansluiten bij de behoeften van het kind. Desondanks blijft zij ook ruimte bieden voor ideeën uit de Scandinavische en Duitse stelsels, waarbij de biologische oriëntatie duidelijk herkenbaar is in de publicaties van haar voorvechters. Hoewel hun doel de ontplooiing van alle in de mens gelegen krachten is - niet alleen de lichamelijke, maar ook de 'zedelijke' en de geestelijke - ligt de nadruk in de systematiek, vooral in de aanvankelijke publicaties, op het fysieke aspect.

Vanaf de jaren vijftig rustte de lichamelijke opvoeding in ons land gedurende enkele decennia stevig op het werk van twee vaderlandse vaktheoretici: Gordijn en Rijdsdorp. Zij verplaatsten het denken over lichamelijke opvoeding weg van het overheersende mechanistische en anatomisch-fysiologische denkkader.

Gordijn en Rijdsdorp bouwden hun visie op lichamelijke opvoeding op de fundamenteën van wijsgerige antropologie. Zij kozen voor een relationeel bewegingsconcept, waarin een persoon beweegt op basis van de relevante betekenissen die hij of zij in de bewegingssituatie onderkent; bewegen is gebaseerd op zingevingvol handelen. Bovendien richtten zij zich op de dominante geesteswetenschappelijke pedagogiek en de bildungstheoretische vakdidactiek van hun tijd.

Rijdsdorp beschouwt lichamelijke opvoeding als 'pedagogische omgang in het veld van de beweging en de lichaamservaring'. De pedagogische intenties die worden gerealiseerd door het onderwijzen van lichamelijke activiteiten liggen in het verlengde van hoe mensen in relatie treden tot de buitenwereld. Het vak draait om bewegingsvorming, prestatievorming, sociale vorming en lichaamsontwikkeling. Deze benadering heeft lange tijd in belangrijke mate de koers bepaald van het leerplandenken in Nederland; Rijdsdorp speelde een sleutelrol bij de ontwikkeling van het zogenaamde Basisleerplan en de

producten van de Commissie Modernisering Leerplan Lichamelijke Oefening (CML-LO).

Gordijn legt de basis voor de 'theorie van het bewegingsonderwijs', die later met name op de Christelijke Academie voor Lichamelijke Opvoeding (CALO) verder wordt ontwikkeld. Hij zoekt de rechtvaardiging van het vak niet in externe, vakoverschrijdende waarden, maar bouwt voort op het idee dat bewegen en het vermogen om te bewegen op zichzelf belangrijk zijn voor individuele ontwikkeling en bestaan. In het bewegingsonderwijs gaat het om doelgerichte, pedagogische beïnvloeding van menselijk bewegen, met als doel het 'openen en verruimen van het motorische bestaansveld'. De essentie van het vak ligt in het onderwijzen en leren van bewegen als een persoonlijke manier van zijn; de onderwijsdoelstellingen worden geformuleerd in termen van persoonlijke bewegingscompetenties.

In de eerste helft van de jaren zeventig beginnen de bildungstheoretische benaderingen hun dominante positie te verliezen. Vakdidactici richten zich steeds meer op ontwikkelingen in de onderwijskunde en algemene didactiek. Als gevolg hiervan ontstaat er meer aandacht voor veranderingen en claims vanuit het buitenschoolse bewegingsculturele veld. Dit leidt tot een periode van differentiatie in opvattingen. Tussen 1975 en 1990 kunnen ruwweg de volgende visies worden onderscheiden binnen het vakgebied van lichamelijke opvoeding: (1) lichamelijke oefening, (2) 'bewegingsonderwijs', (3) sportonderwijs, (4) communicatief bewegingsonderwijs en (5) kritisch-constructief bewegingsonderwijs.

Bij lichamelijke oefening ligt de nadruk op het tegengaan van diverse maatschappelijke bedreigingen voor de fysieke conditie en de lichamelijke gezondheid. Doelstellingen van het vak zijn onder andere het versterken van de spieren, het verbeteren van het cardiovasculaire vermogen, het vergroten van lenigheid, en soortgelijke aspecten.

Met 'bewegingsonderwijs' wordt verwezen naar de uitwerking die na 1980 is gegeven aan Gordijns theorie van het bewegingsonderwijs. Hierbij wordt afstand genomen van een eenzijdige nadruk op het individu; het besef dat bewegen is ingebed in sociaal-culturele contexten wordt expliciet meegenomen. De basis van dit denken ligt in de rol die beweging speelt in de ontwikkeling en het bestaan van mensen: bewegingsonderwijs is van belang omdat deelname aan bewegingssituaties essentieel is. Het doel van bewegingsonderwijs is om leerlingen te leren deelnemen aan activiteiten die voorkomen in de bewegingscultuur. In de snel veranderende samenleving van vandaag moeten ze echter niet alleen kunnen terugvallen op vaste bewegingspatronen en standaardoplossingen. Het gaat er vooral om dat ze de belangrijkste betekenissen binnen deze activiteiten kunnen herkennen en realiseren.

De aanhangers van de sportonderwijs-benadering richten zich op prestatiegerichte en per tak van sport georganiseerde en gereguleerde wedstrijdsport. Het belang van het vak ligt in een directe socialisatie in die sport. Het doel is dat de leerlingen de nodige conditionele basis verwerven en zich de technieken, tactieken en conventies eigen maken die vereist zijn om zich in de sportwereld te kunnen handhaven; ze moeten gekwalificeerd worden voor de geïnstitutionaliseerde buitenschoolse sport.

Het communicatief bewegingsonderwijs, dat in de tweede helft van de jaren zeventig populair was in maatschappijkritische kringen, kan worden beschouwd als een tegenhanger van het 'sportonderwijs'. Het streeft naar verandering binnen de (sport)samenleving. Vanuit het perspectief dat sport een domein van handelen is, en dus historisch en sociaal geconstrueerd, wijst het een kritiekloze acceptatie van de prestatiegerichte oriëntatie van de dominante wedstrijdsport af. Communicatief bewegingsonderwijs beoogt de mondigheid van de leerlingen te bevorderen: zij moeten een kritische betrokkenheid bij de sport laten zien, verantwoorde eigen keuzes maken, doelen en processen van het bewegingsonderwijs mede bepalen, op een adequate manier deelnemen aan sociale interacties en een oriëntatie op vooral de recreatieve sport tonen. Ze moeten niet alleen leren bewegen, maar vooral ook leren over bewegen, met name waar het gaat om de (veranderbaarheid van) regels in bewegingssituaties. Het bewegingsonderwijs biedt een ideaal

terrein voor het verwerven van sociale handelingsbekwaamheden, zoals samenwerken, zich inleven in anderen, compromissen sluiten, zelfstandig organiseren, democratische besluitvormingsprocessen hanteren en conflicten oplossen.

Het 'kritisch-constructieve bewegingsonderwijs' bouwt voort op het communicatieve bewegingsonderwijs, maar met het verschil dat de politieke lading en de centrale rol van verbale communicatie worden losgelaten. De nadruk ligt op de 'gebruikswaarde' als maatstaf voor het belang van onderwijs. En wat betreft het bewegingsonderwijs staat dit - in potentie althans - niet ter discussie, omdat deelname aan bewegingscultuur voor velen een belangrijke rol speelt in de kwaliteit van het leven. In tegenstelling tot de 'sportonderwijs'-benadering wil het kritisch-constructieve bewegingsonderwijs leerlingen echter niet simpelweg introduceren in gangbare sportpraktijken. Het plaatst maatschappelijke voorbereiding in het spanningsveld van aanpassing en kritiek. Het bewegingsonderwijs moet bijdragen aan de vaardigheid van leerlingen om kritisch en constructief deel te nemen aan bewegingscultuur, zowel nu als in de toekomst, in verschillende contexten en rollen, en vanuit diverse motivaties voor deelname. Daartoe moeten ze bewegingsvaardigheden beheersen, leren omgaan met problemen die eigen zijn aan samen bewegen, en cognitief reflecteren over bewegen. Dit laatste, deels met het oog op het leren deelnemen aan de organisatie en vormgeving van bewegingsactiviteiten, en deels om inzicht te krijgen in en - indien nodig - afstand te nemen van de ensceneringen van de maatschappelijke sportrealiteit.

De vakwereld lijkt zich inmiddels in grote mate te oriënteren op het kritisch-constructieve bewegingsonderwijsconcept. De kerndoelen en eindtermen die in de loop van de jaren negentig zijn ontwikkeld voor alle onderwijsvormen getuigen hiervan: het onderwijs moet jongeren vaardig maken in meervoudige handelingen voor zelfstandige en kritische deelname aan de inmiddels sterk gedifferentieerde ('ontsporte' en 'versporte') buitenschoolse bewegingscultuur.

Opdracht 1 Antwoordmodel

1. Claim: Kritisch-constructief bewegingsonderwijs is het meest geschikte vakconcept om leerlingen voor te bereiden op een diverse en dynamische beweegcultuur.

2. Gegevens:

In de wereld van het onderwijs lijkt er een duidelijke verschuiving te zijn naar een benadering die bekend staat als kritisch-constructief bewegingsonderwijs. Deze trend wordt ondersteund door de kerndoelen en eindtermen die in de jaren negentig zijn ontwikkeld, die benadrukken dat onderwijs jongeren moet voorbereiden op een gevarieerde en dynamische bewegingscultuur, los van de traditionele sportpraktijken.

3. Rechtvaardiging

De rechtvaardiging voor het kritisch-constructieve bewegingsonderwijs is geworteld in het idee dat deelname aan de bewegingscultuur essentieel is voor een hoogwaardige levenskwaliteit. Deze overtuiging wordt breed gedragen, omdat velen erkennen dat deelname aan bewegingsactiviteiten een belangrijke rol speelt in het welzijn van individuen.

4. Ondersteunende gegevens:

Het kritisch-constructieve bewegingsonderwijs streeft er echter niet naar om leerlingen simpelweg in te wijden in de gangbare sportpraktijken. Het legt de nadruk op de ontwikkeling van vaardigheden die leerlingen in staat stellen om kritisch en constructief deel te nemen aan bewegingscultuur, zowel nu als in de toekomst, en om hen te laten reflecteren op bewegen in verschillende contexten en rollen.

Deze benadering sluit aan bij het gedachtegoed van Gordijn, die betoogt dat beweging relevant en betekenisvol moet zijn in relatie tot de buitenwereld. Het draait om bewegingsvorming, prestatievorming, sociale vorming en lichaamsontwikkeling, zoals ook Rijdsdorp benadrukt.

Het idee achter kritisch-constructief bewegingsonderwijs is dat bewegen niet slechts een fysieke activiteit is, maar een integraal onderdeel van het menselijk bestaan en de ontwikkeling ervan. Het richt zich op het vergroten van het 'motorische bestaansveld' van individuen en neemt daarbij expliciet de sociaal-culturele context waarin bewegen plaatsvindt in overweging.

5. Voorbehoud

Voorstanders van traditionele benaderingen benadrukken vaak de effectiviteit van methoden zoals het trainen van specifieke spiergroepen om kracht, snelheid of uithoudingsvermogen te verbeteren, binnen een mechanistisch en anatomisch-fysiologisch kader. Ze stellen dat lichamelijke oefening zich moet concentreren op het tegengaan van verschillende maatschappelijke bedreigingen voor de fysieke conditie en gezondheid. De doelstellingen van het vak omvatten onder andere het versterken van spieren, verbetering van cardiovasculaire capaciteit en het vergroten van lenigheid. Sommigen pleiten ervoor dat gym cruciaal is als tegenwicht voor de cognitieve vakken. Ze geloven dat de morele en geestelijke ontwikkeling centraal zou moeten staan en benadrukken de politieke dimensie van communicatief onderwijs als een essentieel onderdeel van het curriculum. Aan de andere kant richten aanhangers van de sportonderwijs-benadering zich op prestatiegerichte en georganiseerde wedstrijdsporten per tak van sport. Ze zien het belang van directe socialisatie in deze sporten en streven ernaar dat leerlingen de vereiste conditionele basis, technieken, tactieken en conventies verwerven om zich in de sportwereld te handhaven en zich te kwalificeren voor geïstitutionaliseerde buitenschoolse sportactiviteiten.

Modale term:

De manier waarop lichamelijke opvoeding in Nederland is veranderd, laat zien dat we zijn overgestapt naar benaderingen zoals kritisch-constructief bewegingsonderwijs. Deze benaderingen zijn anders dan de traditionele aanpak, die meer gericht was op mechanische en strikt fysiologische ideeën over beweging. Kritisch-constructief bewegingsonderwijs kijkt breder en begrijpt dat bewegen en leren bewegen niet alleen gaat over spieren en botten, maar ook over hoe we denken, reageren en ons aanpassen aan verschillende situaties. Het is alsof we ons niet alleen richten op de delen van een puzzel, maar ook op het geheel en hoe de stukjes samenpassen. Hoewel traditionele benaderingen zoals lichamelijke oefening hun waarde hebben gehad, biedt kritisch-constructief bewegingsonderwijs een meer inclusieve en aanpasbare benadering die beter aansluit bij de complexiteit van moderne beweegculturen

De claim dat kritisch-constructief bewegingsonderwijs het meest geschikte vakconcept lijkt om leerlingen voor te bereiden op een diverse en dynamische beweegcultuur, lijkt hiermee dus juist te zijn.